

SOSYAL HİZMET ETİĞİNE İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

Yrd. Doç. Dr. Sevdıye ERSOY YILMAZ¹

ÖZET

“İnsanları sıkıntıdan kurtarma sanatı” olarak ifade edilen sosyal hizmet faaliyetleri etik ilkelerden bağımsız düşünülemez. Bu noktada gündeme gelen sosyal hizmet etiği, sosyal hizmetin adalet, dürüstlük, eşitlik, sorumluluk gibi etik ilkeler çerçevesinde yürütülmesini sağlamaktadır. Oluşturulan bu çerçeveye aynı zamanda yaşanabilecek etik ihlallerin engellenmesinde de etkili olmaktadır. Diğer bir ifadeyle sosyal hizmetin başlı başına etik dışı bir uygulamaya dönüşme ihtimalinin de önüne geçilebilmektedir. Verilen bu bilgiler ışığında çalışma, sosyal hizmet etiğinin önemini vurgulamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Sosyal Hizmet Etiği, Etik Kod

AN ASSESSMENT ON SOCIAL WORK ETHIC

ABSTRACT

Social service activities, that is stated as “Art that rescues humans from trouble”, can not be thought independently from ethics principle. Social work ethics that comes up this point provide management of social service as a part of ethics principles such as justice, fairness, equality, responsibility. This formed framework is also effective to block possible ethical intrusions. In other words, this prevents also the possibility of social work to be non-ethical in itself. In the light of this given information, this work is intended to emphasize the importance of social work ethics.

Keywords: Social Work, Social Work Ethics, Code of Ethics

1. Giriş

Toplumsal hayatın huzur ve refahının artırılması, iyilik halinin süreklileştirilmesi ve bireyler arasındaki ilişkilerin kabul edilebilir düzeyde devam ettirilebilmesi noktasında genel kabul görmüş ve üzerinde görüş birliği sağlanmış temel ilkelere ihtiyaç duyulmaktadır. Aristotle’ye göre “iyi yaşama sanatı” olarak ifade edilen etik bu gereksinimin karşılanması bağlamında önemli bir çerçeve sunmaktadır. Öyle ki doğru ve yanlışın, iyi ve kötünün, onaylanabilir ve onaylanamaz davranışların ne olduğu, bu değerlendirmelerin nasıl ve neye göre yapılabileceği bağlamında tartışmalar yaparak etik, toplum refahının artırılmasına katkı sağlamaktadır. Bu

¹ Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi,
sevdiyeyilmaz@karatekin.edu.tr

doğrultuda başta bireyler arasındaki ilişkiler olmak üzere toplumu oluşturan tüm tarafların ilişkilerinin kabul edilebilir bir çerçevede gerçekleşmesinin etik ilkelere bağlı olacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Diğer bir ifadeyle toplum hayatının her alanında etik ilkelerin yol göstericiliğinin vazgeçilmez bir nitelik taşıdığı bilinmektedir. “İnsanları sıkıntıdan kurtarma sanatı” olarak ifade edilen sosyal hizmet ve bu hizmetle ilgili karar ve faaliyetler de etik ilkeleden bağımsız düşünülemez. Aksine eşitlik, adalet, dürüstlük, sorumluluk gibi etik ilkeler sosyal hizmet faaliyetinin gerçekleştirilmesinde hayati bir önem arz etmektedir. Bu noktada gündeme gelen sosyal hizmet etiği, bireylerin hak ve özgürlüklerine saygı, dürüstlük, sosyal adalet gibi kavramların söz konusu hizmetin uygulanmasında göz ardı edilmemesi gerektiği gerçeğinin altını çizmektedir. Bununla birlikte sosyal hizmet faaliyetlerinde etik ilkelerin vazgeçilmezliğini vurgulayan sosyal hizmet etiği, uygulayıcılara önemli bir yol haritası da sunmaktadır. Etik ilkeler ışığında sağlanan bu yol haritası aynı zamanda hizmetin sunulmasında yaşanabilecek etik ihlallerin de önüne geçmede etkili olmaktadır. Diğer bir ifadeyle sorunları olan bireylere yardım etme gibi iyi niyetli bir çabanın başlı başına etik dışı bir uygulamaya dönüşebilme potansiyelinin her zaman olabileceği düşünüldüğünde sosyal hizmet etiğinin neden bu denli önemli olduğu anlaşılacaktır.

Bu bilgiler ışığında betimleyici bir nitelik taşıyan çalışmamızın amacı, sosyal hizmet faaliyetlerinin yürütülmesinde etik ve etik ilkelerin önemini vurgulamaktır. Bu doğrultuda çalışma kapsamında ilk olarak etik, sosyal hizmet ve sosyal hizmet etiği kavramları, sosyal hizmet mesleğini icra eden bireylerin faaliyetlerindeki etik yaklaşımın önemi ve gerekliliği ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın devamında sosyal hizmet etiği kuralları konusuna ayrıntılı olarak değinilmiş ve bu yönde “Türkiye Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği” tarafından açıklanan ve sosyal hizmet mesleğindeki bireylerin uymaları gereken etik kuralları içeren “Sosyal Hizmet Mesleği Etik Kodu” örneğine yer verilmiştir. Sonuç ve değerlendirme bölümünde ise çalışma kapsamında verilen bilgiler ve yapılan tartışmalar bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır.

2. Sosyal Hizmet Kavramı

Özellikle toplum yaşamında ortaya çıkan ve her geçen gün pek çok faktörün etkisiyle daha da derinleşen bireyler arasındaki eşitsizlikler sosyal hizmet kavramını odak konuma taşımaktadır. Ancak sosyal hizmetin son dönemin popüler konusu olarak değerlendirilmesi önemli yanılgılara yol açacaktır. Sosyal hizmetle ilgili farkındalığın arttığı doğrudur ancak sosyal hizmet zaten her dönem önemini koruyan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, öteden beri bireyler arasındaki eşitsizliklerin giderilmesine yönelik çabalar organize olsun veya olmasın var olmuştur. Bu anlamda bir toplumu oluşturan bireylerin aynı refah seviyesine sahip olmaması sosyal hizmet kavramını insanlık gündemine getirmiş ve bu yönde çabaların geliştirilmesine yol açmıştır. Dolayısıyla zamanla gösterilen çabaların şekli değişmekle birlikte

genel olarak ilk çağlardan itibaren sosyal hizmetin konusu “diğerlerine göre geri kalmış bireylerin iyiliklerinin ve mutluluklarının artırılması” olmuştur. Sosyal hizmet kavramı ile ilgili farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlardan birinde sosyal hizmet “*insanları sıkıntıdan kurtarma sanatı*” olarak ifade edilmektedir (Albayraktaroğlu, 2010, s. 76). Başka bir tanıma göre ise sosyal hizmet; sosyal değişmeyi, insan ilişkilerinde sorun çözmeyi ve insanların iyilik halini geliştirmek için onları güçlendirmeyi ve özgürleştirmeyi sağlamaya çalışmadır (Tufan vd., 2009, s. 82). Türkiye’de 1983 yılında kabul edilen “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu” ile sosyal hizmet kavramı hukuken de tanımlanmıştır. Kanuna göre sosyal hizmetler; “kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi, sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunması ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür” (<http://www.sosyalhizmetuzmani.org/shegitimindemodel.htm>, Erişim: 12.04.2015). Yapılan tanımlamalardan da görülebileceği gibi sosyal hizmetin, toplumun genel refah seviyesinin gerisinde kalan bireylerin durumlarının iyileştirilmesine yönelik olarak gerçekleştirilen planlı girişimler olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir ifadeyle sosyal hizmet, yardıma ihtiyaç duyan bireylerin sorunlarının giderilmesine yönelik sergilenen çabaları ifade etmektedir.

Bu bilgiler ışığında sosyal hizmetin temel amacının, toplumda olması beklenen ve bu yönde girişimlerde bulunan refah seviyesi dengesinin aleyhine bozulmuş olan bireyleri bu denge noktasına erdirmeye çalışmak olduğu söylenebilir. Öte yandan dünyada ve Türkiye’de yardıma ihtiyaç duyan bireylere sağlanan sosyal hizmetlerin hükümetlerin önemli politikalarını oluşturduğu görülmektedir ki, bu kapsamda sosyal hizmetin yasal çerçeveler içinde gerçekleştirilmesi için birçok kanun ve düzenleme getirilmektedir. Bu bağlamda Taşğın ve Özel (2011)’in de ifade ettikleri üzere Türkiye’de farklı yasalarda sosyal yardım ve sosyal hizmetlere ilişkin uygulamaları içeren düzenlemeler bulunduğu görülmektedir. Bunun bir sonucu olarak da doğrudan sosyal yardım ve sosyal hizmetler sunmakla görevlendirilmiş olanların yanı sıra çok sayıda kurum ve kuruluş da bu alanda faaliyette bulunmaktadır. Türkiye’de sosyal hizmetler büyük oranda Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. SHÇEK Genel Müdürlüğü, sosyal yardımı da içermekle birlikte ağırlıklı olarak sosyal hizmetler alanında faaliyet yürüten ve sosyal hizmetlerin kamusal sorumluluğu anlayışıyla sosyal devlet ilkeleri çerçevesinde örgütlenmiş bir kamu kuruluşu niteliğindedir (Taşğın ve Özel, 2011, ss. 181-182). Bununla birlikte genel olarak Türkiye’de devletin sosyal hizmet politikalarına bakıldığında aile sorunları, çocuk refahı, engelli, gençlik, sosyal sorunlar, tıbbi sosyal hizmet ve yaşlılık gibi konuları kapsadığı görülmektedir (www.sosyalhizmetuzmani.org/index.htm, 15.03.2015).

Sosyal hizmet yukarıda da sıralandığı gibi pek çok konuyu kapsayabilmektedir. Bireyler arasında eşitsizliği yol açan bu konular sosyal hizmet bağlamında ele alınırken söz konusu eşitsizliklerin giderilmesinde sosyal hizmet genel olarak şu faaliyetleri gerçekleştirir:

- Şartların değişmesi ile birlikte farklılaşan gereksinimler tespit edilir.
- Yeni durumda ortaya çıkan gereksinimler değerlendirilir ve
- Yeni ortaya çıkan gereksinimler yorumlanır ve sonuçları belirlenmeye çalışılır.
- Bu çabalar neticesinde söz konusu gereksinimler meşrulaştırılarak, bu gereksinimler bireylerin hakkı olma durumuna getirilir. Neticede ise bu gereksinimler giderilir ve toplumsal yenilikler gerçekleştirilerek söz konusu yenilikler toplumsal düzenin bir unsuru haline dönüştürülür (Albayraktaroğlu, 2010, s. 77). Özetle sosyal hizmetin çeşitli nedenlerle diğerlerine nazaran geride kalmış ve eşitsizlik yaşayan bireylerin sorunlarını çözmek için alternatifler geliştirdiği ve bu yönde uygulamalar gerçekleştirerek Healy (2007)'nin de ifade ettiği gibi “*sosyal değişimi destekleyici*” bir yapıya büründüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

3. Sosyal Hizmet Etiği Kavramı

Toplumu oluşturan bireylerin davranışlarının belirli ilkeler çerçevesinde düzenlenmesi gerekliliğine duyulan ihtiyaç insanlık var olduğundan itibaren hiç bir zaman önemini kaybetmemiştir. Aksine Kuçuradi (2003)'ün de ifade ettiği üzere etik olgusuna yöneltilen ilgi son dönemde de artan bir şekilde devam etmektedir. Kuçuradi yapılan araştırmalar bağlamında etik konusuna yöneltilen bu ilginin en önemli nedenini araştırmacıların evrensel düzeyde geçerli olabilecek etik ilkelerin oluşturulabileceği yönündeki çabalarını göstermektedir. Ayrıca bazı mesleklerin ve bu meslek mensuplarının faaliyetlerinin sıklıkla etik konusunu gündeme getirmesi de etiğe yöneltilen ilgiyi açıklayan diğer önemli bir faktör olmaktadır (Kuçuradi, 2003). Bununla birlikte etik olgusunun günümüz dünyasında ilgi çeken bir konu olması bu olgunun sadece son dönemlerde tartışılan bir kavram olduğu anlamına da gelmemelidir. Çünkü etik kavramının geçmişi aslında insanlık tarihi kadar eskilere uzanmaktadır. Bu noktada günümüze ulaşan bilgiler, etik kavramının ilk önce eski Yunan filozofları tarafından tartışılmaya başlandığını göstermektedir (Morgan ve Thiagarajan, 2009; Holme, 2008; McNamara, 2003; Svensson ve Wood, 2003). Milattan önce başlayan ve günümüze değin süren bu tartışmalar etik kavramının ne anlama geldiği, etik davranışın nasıl olduğu ve evrensel etik davranış ilkelerinin mümkün olup olmadığı gibi sorulara yanıt bulmak üzere gerçekleştirilmektedir (Yılmaz, 2012).

En yalın haliyle etik, “davranışın bilimi” (McNamara, 2003) olarak tanımlanmaktadır. Başka bir tanıma göre etik, ahlaki eylem ve kuralların dayandıkları temelleri ve yöneldikleri değerleri araştıran bir disiplindir. Bir başka ifade ile etik, “başkaları ile birlikte iyi bir yaşamın nasıl sağlanacağı konusunda kişisel düşünmedir” (Usta, 2011, s. 40). Türk Dil Kurumu

Sözlüğü'ne göre etik; “töre bilimi, çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü” (www.tdk.gov.tr, Erişim: 17.04.2015) şeklinde tanımlanmaktadır. En eski tanımlardan biri olaraksa etik Aristo tarafından “iyi ve mutlu yaşama sanatı” olarak ifade edilmektedir (Morgan ve Thiagarajan, 2009).

Toplum yaşamında hangi davranışların doğru hangilerinin yanlış, hangilerinin kabul edilebilir hangilerinin kabul edilemez olduğunu tartışan etik, insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemede önemli bir rol üstlenmektedir. Başta insanlar arasındaki ilişkiler olmak üzere etik, kurumlar ve toplum arasındaki ilişkilerin de kabul edilebilir düzeyde sürdürülmesi noktasında vazgeçilmez olmaktadır. Bu bağlamda sosyal hizmetin genel kabul görecektir düzeyde nasıl gerçekleştirilmesi gerektiği yönündeki tartışmalar da sosyal hizmet etiği kavramını gündeme getirmektedir.

Sosyal hizmetin temelinde, her bir bireyin yalnızca insan olmaktan kaynaklanan değere sahip olduğu ve bu değere saygı duyulması gerektiği anlayışı bulunur. Bu anlayış, sosyal hizmet uygulamalarına bireylerin kendi tercihlerini ve kararlarını belirleme yeteneğine, farklılıklarına, mahremiyetine saygı duymak, ihtiyaçlarının karşılanmasında sosyal değişimin, sosyal adaletin gerçekleştirilmesinde yardımcı olmak ve bunu kolaylaştırmak olarak yansır (Özateş, 2010, s. 94). Bu doğrultuda sosyal hizmet etiğinin sosyal hizmet mesleğinin evrensel mesleki temelini oluşturan etik, yani meslekle ilgili ahlaksal kuralları kapsadığı söylenebilir (Şeker, 2015). Bu doğrultuda sosyal hizmet etiğinin mesleğin değerlerine dayandığı ve uygulamalara ortak yaklaşım, bakış açısı ve anlayış kazandırdığı söylenebilir (Çifçi ve Gönen, 2011, s. 150). Bununla birlikte sosyal hizmet etiğinde insana saygı, bireyin özerkliği, sosyal adalet ilkelerinin temel alınması gerektiği söylenebilir (Hatiboğlu, 2011, s. 162; Tufan vd., 2009, s. 82). Dolayısıyla sosyal hizmet kapsamındaki bütün kararlar ve faaliyetler müracaatçıların temel hak ve özgürlüklerini ihlâl etmeme ve ayrımcılık yapmama gibi ilkeler çerçevesinde gerçekleştirilmelidir. Bu bağlamda etik ilkeleri uygulayıcılara ışık tutarak yol gösterici bir rol üstlenmektedir.

Sosyal hizmeti ve etik kavramlarını bir araya getiren faktörlerin günümüze gelene değin farklı aşamalardan geçtiği görülmektedir. Buna göre genel olarak sosyal hizmet etiğinin gelişimi, her biri mesleğin bir önceki dönemden sonraki gelişimini ortaya koyan dört temel dönemde incelenmektedir. Buna göre; ilk dönem olarak ifade edilen 1950'li yıllarda sosyal hizmet etiğinde müracaatçının ahlâkiliğine odaklanılmıştır. İkinci dönemde dikkatler ilk dönemden farklı olarak mesleğin ve uygulayıcıların ahlâkiliğine ve değerlerine çevrilmiştir. Üçüncü dönem olarak 1980'li yıllarda sosyal hizmet uygulamacılarının karşılaştıkları etik problemlerde etik ilke ve yaklaşımlara başvurulması gerekliliği gündeme gelmiş ve bu yönde çabalar etkili olmuştur. Günümüze kapsayan son dönemlerde ise, sosyal hizmet etiği anlayışı meslek etiği kavramı doğrultusunda değerlendirilmeye ve dönüşmeye devam etmektedir (Reamer, 1998). Bu kapsamda günümüzde sosyal hizmet etiğinin sosyal hizmet mesleği ve dolayısı ile mesleğin etik kuralları ile

ilişkilendirildiği görülmektedir. Öyle ki, sosyal hizmet etiği kapsamındaki tartışmalar sosyal hizmet uzmanlarının faaliyetlerinde uymaları gereken kuralları ifade eden meslek etiği kapsamında gerçekleştirilmektedir.

Sosyal hizmet uygulaması müracaatçı, toplum ve mesleğe ilişkin pek çok sorumluluğa sahiptir ve ele aldığı konular tüm toplumu ilgilendiren, çözümünü oldukça zor konuları içermektedir. Temelde sosyal hizmet uygulamalarında en sık görülen etik konular dört başlık altında toplanarak aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- *“Bireylerin Hakları ve Refahına İlişkin Konular:* Müracaatçıların kendi kararlarını alma ve seçim yapma haklarına karşılık, sosyal hizmet uzmanlarının da müracaatçıların refahını artırma sorumlulukları vardır.
- *Kamu Refahına İlişkin Konular:* Müracaatçıların dışındaki grupların ilgileri ve haklarına karşılık; sosyal hizmet uzmanlarının da topluma ve iş bulma kurumlarına karşı sorumlulukları vardır.
- *Eşitlik, Farklılık ve Baskıya İlişkin Konular:* Sosyal hizmet uzmanlarının, farklılıkları göz önüne alarak eşitliği sağlama; toplumda ve devlet politikalarında değişim için çalışma ve baskıya karşı mücadele etme sorumlulukları vardır.
- *Mesleki Roller, İlişkiler ve Sınırlara İlişkin Konular:* Sosyal hizmet uzmanlarının belirli bir duruma (danışman, denetleyici, savunucu, değerlendirici, müttefik veya arkadaş) uygun rollere karar verme, politik yaşam, meslek ve bireyler arasındaki sınırlara ilişkin konuları göz önüne alma sorumlulukları vardır” (Çifçi ve Gönen, 2011, s.151). Görüldüğü gibi sosyal hizmet konularının tamamı etik boyuta sahiptir ve sosyal hizmet uzmanlarının karar ve faaliyetlerinde bu bilinç ile hareket etmeleri önemli bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Aksi durumda ise, sosyal refahı artırma yönünde gerçekleştirilen yardım faaliyeti olarak değer bulan sosyal hizmet uygulaması başlı başına eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri güçlendiren bir uygulamaya bürünebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

4. Sosyal Hizmet Mesleğinde Etik Yaklaşımın Önemi

Daha önce de ifade edildiği üzere günümüzde sosyal hizmet etiği kavramı büyük ölçüde meslek etiği tartışmaları çerçevesinde geliştirilen etik kuralları ile birlikte ele alınmaktadır. Buna göre meslek; “belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş” olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.org.tr, 2015, Erişim: 17.04.2015). Meslek etiği ise, “bir görevi yerine getiren bireylerin, iş ilişkisi kurdukları kişilere karşı davranışlarını düzenleyen ve onların davranışlarının etik çerçevede nasıl olması gerektiği konusunda yol gösteren kurallar ve ilkeler bütünü” olarak ifade edilmektedir (Arslan, 1998). Smith ve Smith’e göre (2007); bir mesleğin genel kabul görmüş bilgi birikimi ve uzmanlık standartlarının

yanında etik kurallarının da geliştirilmiş olması bir zorunluluktur. Bu anlamda her mesleğin özel olarak meslek mensuplarına yol gösterici nitelikte oluşturulmuş etik değer ve ilkelere ihtiyacı vardır. Ayrıca tüm meslek insanların da hem toplumda genel kabul görmüş, hem de özel olarak meslekte yer alan etik ilkelere uygun davranış sergilemeleri beklenmektedir. Bu noktada meslek etiği ilkelerinin meslekten mesleğe değişebilme özelliği taşıdıklarını belirtmek gerekmektedir. Ancak bu ilkeler genel ahlâk ilkelerinin dışında değildirler (Arslan, 2001). Diğer bir ifadeyle meslek etiği, felsefi temellerinden kopartılmaksızın toplumsal ve bireysel değerlerle uyumlu olan mesleki değerlerden çıkarılır (Özateş, 2010). Bu çerçevede geliştirilen meslek etiği kuralları yetersiz ve ilgisiz üyeleri ayırmak, meslek içi rekabeti düzenlemek ve hizmet idealini koruma noktasında önemli işlevlere sahiptir (Aydın, 2006, s. 26).

Sosyal hizmet; “bireylere tek başlarına ya da gruplar içinde toplumsal ve bireysel tatmin ve bağımsızlık elde edebilmeleri için yardım eden, insan ilişkileri hakkındaki bilimsel bilgi ve becerilere dayalı (Albayraktaroğlu, 2010, s. 76) değer temelli bir meslek” (Congress ve McAuliffe, 2006, s. 151) olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir anlatımla sosyal hizmet; öz bilinci, profesyonelliği ve uzun dönemi kapsayan değer temelli bir misyona bağlılığı gerektiren normatif bir meslektir (Peled ve Leichtentritt, 2002, s. 160). Geride kalan yüzyılın başlarında yaygınlaşan sosyal hizmet mesleğinin en temel varsayımı, insan hakları ihlallerine karşı mücadele etmek olmaktadır (Tufan vd., 2009, s. 82). Bu mücadelede sosyal hizmet uygulamacıları bütün karar ve faaliyetlerini insan ilişkileri temeline dayandırmak zorundadırlar. Bunun için de diğer yardım meslekleri ile karşılaştırıldığında hem bireye hem de bireyin çevresine aynı zamanda odaklanıp önem verilmesi gerekliliği sosyal hizmet uzmanlarını farklı kılmaktadır (Berkün, 2010, s. 101). Diğer bir ifadeyle sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçıların sorunlarına ilişkin davranışlarını, düşüncelerini ve duygularını daha iyi anlayabilmeleri için söz konusu sorunların ortaya çıktığı sosyokültürel, dini, etnik ve ekonomik yaşama ilişkin çevreyi de dikkate almalarını gerektirir. Bununla birlikte sosyal hizmet uzmanlarının her geçen gün daha fazla farklı kültürlere sahip müracaatçılarla karşı karşıya kaldıkları bilinmektedir (Healy, 2007, s 13). Bu durumun sosyal hizmet uzmanlarının farklı kültürlere ve diğer farklılıklara karşı eşit mesafede durmalarının ve müracaatçıların empati kurarak anlamaya çalışmalarının önemini vurguladığı söylemek mümkündür (Walker ve Staton, 2000, s. 460).

Profesyonel bir meslek olarak sosyal hizmetin karar ve faaliyetlerinin merkezinde değerler ve etik ilkeler bulunmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları müracaatçıları ile ilişkilerinde ahlâki boyutu göz önünde bulundurmakla yükümlüdürler (Peled ve Leichtentritt, 2002, s.146). Bu kapsamda bir değerlendirme yapan Reamer (1998)’e göre, sosyal hizmet mesleğinin temel değerleri altı bölümde incelenebilir. Bunlar;

Hizmet: Sosyal hizmet mesleğinin en önemli gereği olarak sosyal hizmet uzmanları sosyal sorunları olan ve söz konusu sorunların çözümü konusunda yardıma ihtiyaç duyan bireylere yardım etmektedir.

Sosyal Adalet: Sosyal hizmet uzmanları toplumdaki sosyal adaletsizlikleri giderme yönünde çaba gösterirler.

Bireylerin Değer Yargıları ve Saygınlıkları: Sosyal hizmet uzmanları mesleklerini yerine getirirken her insanın kendine özgü duygu, düşünce, doğru-yanlış tanımları olduğu ve söz konusu bu farklılıklara saygı duyulması gerektiği bilinci ile hareket ederler.

İnsan İlişkilerinin Önemi: Sosyal hizmet uzmanları bireylerle kurulan ilişkilerin önemini kabul ederler ve bu yönde hareket ederler.

Dürüstlük: Sosyal hizmet uzmanları müracaatçıları ile kurdukları ilişkilerde dürüstlük ve güvenilirlik doğrultusunda davranış sergilerler.

Yeterlik: Sosyal hizmet uzmanları mesleki yeterliliklerini karar ve faaliyetlerinde gösterirler ve mesleki uzmanlıklarını sürekli olarak geliştirirler.

Bu kapsamda gerçekleştirilen başka bir çalışmada ise sosyal hizmet mesleğinde benimsenen dört ortak değer belirlemiştir. Bunlar; bireylerin kişiliğine saygı, müracaatçıların özgür iradesini destekleme, sosyal adaleti geliştirme ve başkalarının çıkarlarını korumak için çalışmadır (Banks, 1995 aktaran Peled ve Leichtentritt, 2002, s. 146). Görüldüğü üzere sosyal hizmet mesleğinin temel değerleri müracaatçı ve sosyal hizmet uygulamacısı arasında nasıl bir ilişki kurulabileceği, ilişkinin niteliğinin ne olacağı, söz konusu ilişki kapsamında kabul edilebilir davranışların hangileri olabileceği konusunda önemli bir çerçeve sunmaktadır. Aynı zamanda bu değerlerin sosyal hizmet kapsamındaki karar ve faaliyetlere tutarlılık kazandırdığı da söylenebilir.

5. Sosyal Hizmet Etiği Kuralları

Etik kod, çalışanların hangi davranışlarının doğru hangi davranışlarının yanlış olduğuna ilişkin yol gösteren, meslek ya da örgüt tarafından belirlenen ve resmi ifadelerden oluşan kurallardır. Bu kurallar meslek etiğinin yerleşmesinde oldukça önemli bir etkiye sahiptir (Aydın, 2006, s. 27) Ayrıca etik kodları aşağıda sıralanan yararları da beraberinde getirmektedir:

- Meslektaş baskısı sağlayarak, bireyleri etik davranış göstermeye motive eder,
- Bireylerin kişilikleri yerine doğru ya da yanlış eylemler konusunda daha tutarlı ve kararlı bir rehberlik sağlar,
- Belirsiz durumlarda nasıl davranılacağı konusunda rehberlik eder,
- Yönetici ya da patronların otokratik gücünü kontrol eder,

- Kurumların toplumsal sorumluluklarını tanımlar,
- Kurumun ya da mesleğin çıkarlarına hizmet eder,
- Uzmanların eylemlerine etik niteliğini kazandırarak, toplumun mesleğe ilişkin güveninin sağlanmasında yardımcı olur (Aydın, 2015; Özateş, 2010).

Son dönemlerde artan sayıda meslek birlikleri etik ilkelerin yol göstericiliğinden faydalanmak için etik kod oluşturmakta ve bu bilgiyi kamuoyu ile paylaşmaktadırlar. Etik kodların kamuoyuna açıklanması ile birlikte meslek üyelerinin etik değerleri ve hassasiyetleri konusunda ilgililere bilgi verilmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte söz konusu kodlar meslek üyelerinin davranışları arasında önemli düzeyde tutarlılık sağlayarak, etik dışı davranışlar sonucu oluşabilecek itibar kaybının da önüne geçmektedir. Bu noktada önemle belirtmek gerekir ki, Svensson ve diğerlerinin (2010) de ifade ettikleri üzere etik kodlar kurum ve meslek üyelerinin onaylanabilir davranışlarına yönelik bir sınır çizmektedir. Ancak etik düzeyinin yükseltilmesinde etik kodlar gerekli olmakla birlikte yeterli olmamaktadır (Svensson ve diğ., 2010). Bir diğer ifadeyle, uygulamaya aktarılmayan etik kodların varlığının hiçbir anlamı olmayacaktır. Bunun da ötesinde, etik kodların itibar kaygısıyla oluşturulması ve kabul edilebilir davranışların sergilendiği görünümünü sağlamak için bir yöntem olarak kullanılması doğru olmayacaktır (McDonald, 2009). Dolayısı ile etik kod ilkelerinin uygulamaya aktarılması şarttır (Rhode ve Packel, 2009). Bu nedenle etik kodlarda niyet edilen yaklaşım ile meslek üyelerinin faaliyetlerinde benimsedikleri yaklaşım arasındaki uyum, bu kodların etkin olup olmadığını değerlendirmede önemli bir argüman olacaktır. Etik kodların başarısında söz konusu kuralların uygulamaya aktarılmasının gerekliliği kadar kodların güncel tutulması da etkili olmaktadır. Öyle ki, etik kodların yaşanan kültürel, sosyal ve ekonomik değişimle birlikte revize edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla etik kodlar güncel tutularak hem uygulanabilirlik düzeyleri yükseltilebilecek hem de ortaya çıkabilecek etik ihlallerin de önüne geçilebilecektir (Congress ve McAuliffe, 2006, s. 161).

Tarihsel açıdan bakıldığında sosyal hizmetin etik ilkelerinin oluşturulması gereksiniminin, sosyal hizmetin meslekleşme süreciyle aynı paralelde geliştiği görülmektedir. Bu bağlamda sosyal hizmette ilk açık etik vurgu Mary Van Kleeck ve Graham R. Taylor tarafından 1922 yılında yazılan bir makalede yapılmıştır. Araştırmacılara göre, sonuçlarıyla test edilebilen pratik etkinlik ve yöntemler, uzmanların etkililiği için uygun standartlar, mesleki gelişim için uzmanların ilgisi ve işlevleri, kişisel ilgiyi toplumun refahına yönlendirmek ve topluma sosyal hizmetin standartlarına uygun hizmetler sunmak etik ilkelerin biçimlendirilmesi yönünde uygun genel ilkeleri kapsamaktadır (Özateş, 2010, s. 95). Bu bilgiler ışığında bir sosyal hizmet etiği kodunun üzerinde görüş birliği sağlanan ve evrensel olarak nitelendirilebilecek temel sosyal hizmet değerlerini içerdiği söylenebilir. Bununla birlikte söz konusu değerleri kapsayan sosyal hizmet etiği kurallarının sosyal hizmetin sağlanması sürecinde potansiyel ortaya

çıkabilecek zararlardan kaçınılabilmesi noktasında da önemli bir avantaj sağladığı yorumunda bulunulabilir (Healy, 2007, ss.16-23).

Sosyal hizmet mesleği insana hizmet eden bir meslek olması nedeniyle de etik kurallarının varlığı ve bu kuralların değerlendirilebilir olması son derece önemlidir (Çifçi ve Gönen, 2011, s. 151). Öyle ki, sosyal hizmetler uygulamalarında tüm sosyal hizmet uzmanları aynı etik kurallara, ilkelere ve standartlara bağlı kalırlar. Bu bağlılık, sosyal hizmet mesleğinin kendine özgü nitelikleri olan bir meslek olmasına, mesleki kimliğin ve kültürün oluşmasına, mesleki işlevlerin gerçekleşmesine temel oluşturur. Etik kurallar; sosyal hizmet uzmanının mesleki rolü, mesleki ilişki ve etkileşimleri mesleğin genel amaç ve hedeflerine uygunluğu açısından etkili ve yönlendirici olmaktadır (Şeker, 2015). Bu bağlamda sosyal hizmet etik kuralları; uzmanların ilgili becerileri, müracaatçıya karşı ayrımcılık yapmayacakları ve mesleki bilgilerini insancıl olmayan amaçlar doğrultusunda kullanmayacakları gibi bildirimleri içerecek biçimde oluşturulmakta ve kamuoyuna açıklanmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanları tarafından verilen yardım, değerler ve becerilerden daha fazlasını zorunlu kılmaktadır. Her bir müracaatçının kendine özgü olduğundan hareket edilirse sosyal hizmet müdahalesi en temelde bir sanat olarak ifade edilebilir. Sosyal hizmet uzmanları sorun alanlarına yönelik gerçekleştirdikleri uygulamaları süresince sık sık etik ikilemlerle karşılaşır ve karar verirken zorlanırlar (Çifçi ve Gönen, 2011, s. 153). Sosyal hizmetin sosyal hayatı koruyucu bir nitelik taşıdığı göz önünde bulundurulduğunda söz konusu ikilemler yaşandığı durumlarda etik ilkelerin mevcudiyetinin vazgeçilmez olduğu gündeme gelmektedir (Healy, 2007, s. 16). Özetle söylemek gerekirse etik ilkelerin temel amacı, sosyal hizmet uzmanlarına rehberlik etmek ve müracaatçıyı korumaktır, ayrıca mesleki statünün kurulması gibi işlevleri yerine getirmek etik ilkelerin hedefleri arasında yer almaktadır (Özateş, 2010, s. 95). Özellikle müracaatçıların aldıkları hizmet doğrultusunda etik dışı davranışlarla karşılaşma ihtimallerinin ortadan kaldırılmasında etik kodların varlığı ve uygulamaya yansıtılması hayati bir önem taşımaktadır. Bununla birlikte sosyal hizmet sağlayıcı durumundaki kurumun etik kültürünün güçlendirilmesinde ve itibarının sürdürülmesinde de sosyal hizmet mesleği etik kodlarının önemli katkılar sağladığını söylemek yanlış olmayacaktır.

6. Sosyal Hizmet Etik Kod Örneği

Daha önce de ifade edildiği üzere sosyal hizmet, birey ve toplumsal sorunların çözümüne yardımcı olmayı ve gelişimi sağlamayı amaçlayan bir meslek olarak, gerçekleştirdiği uygulamalar için bazı temel ilkelerden yararlanmaktadır (Hatiboğlu, 2011, s. 148). Bu kapsamda her ülkede sosyal hizmet uzmanları birlikleri mesleğe karşı, uluslararası alanda tanımlanan ilkelerle çatışmayan ancak kendi kültürel değerlerine ve toplum yapılarına uygun olarak oluşturdukları etik ilkeleri ortaya koyma sorumluluğu taşımaktadırlar (Özateş, 2010, s. 96). Bu yönde Türkiye’de 1988 yılında

kurulan ve sosyal hizmet uzmanlarının meslek örgütü olan Türkiye Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği tarafından “*Sosyal Hizmet Mesleğinin Etik İlke ve Kuralları*” belirlenmiştir. Türkiye Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği tarafından açıklanan etik kodunda temel etik ilkelerle ilgili verilen bilgiler aşağıdaki gibidir:

- *“Her insanın kendine özgü bir değeri vardır ve bu değer onun saygı görmesini gerektirir.*
- *Her insanın, başkasının hakkını ihlal etmemek koşuluyla, kendisini geliştirme hakkı ve toplumun gelişimine katkı verme sorumluluğu vardır.*
- *Her toplum, yönetim biçimi ne olursa olsun, tüm üyelerinin en üst düzeyde yararı için işlev görmeli; üyelerinin kendilerini geliştirmeleri için gerekli koşul ve olanakları sağlamalıdır.*
- *Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde ve kaynağını bu Bildirge’den alan diğer uluslararası belgelerde ifade edilen, bireylerin ve grupların temel insan haklarına saygı gösterilmelidir.*
- *Sosyal hizmet uzmanlarının kendilerinin yardımına ve tavsiyesine gereksinim duyan herkese (cinsiyet, yaş, özürlü olma, renk, ırk, toplumsal sınıf, dil, din, siyasal görüş ve cinsel tercih durumuna göre ayırım yapmaksızın) mümkün olan en iyi hizmeti sunar.*
- *Sosyal hizmet uzmanları mesleki tutum, karar ve eylemlerinde sosyal adaletsizlikle mücadele eder. Bu nedenle özellikle incinebilir, baskı altındaki birey ve gruplarla birlikte ya da onlar adına toplumsal değişmeyi sağlamak için çaba gösterir. Öncelikle yoksulluk, işsizlik, ayrımcılık gibi toplumsal sorunlarda odaklaşır. Toplumsal sorunlara ilişkin bilinç ve duyarlılık düzeyinin yükseltilmesini amaçlar ve karar sürecine etkin katılımı sağlamak için çalışır.*
- *Sosyal hizmet uzmanlarının nesnel olma, mesleki bilgi ve becerilerini geliştirme, uygulama yaptıkları alanlarda yetkin olma sorumlulukları vardır.*
- *Sosyal hizmet uzmanları gizlilik, mahremiyet/özel hayatın korunması ve mesleki çalışmalarında elde ettikleri bilgiyi sorumlu bir biçimde kullanma ilkelerine uyar. Bu ilkelerle ülke mevzuatı arasında uyumsuzluk olduğu zaman bile gizlilik ilkesine bağlı kalır.*
- *Sosyal hizmet uzmanları müracaatçılarıyla işbirliği içinde çalışır ve onları en üst düzeyde katılım için destekler. Müracaatçılarına*

çalışmalarının yararlarına ve olası risklerine ilişkin bilgi verir. Çalışmalarında öncelikle müracaatçıların yararını gözetir; bununla birlikte üçüncü kişileri de göz ardı etmez.

- *Sosyal hizmet uzmanları müracaatçılarından, sonuçları onların yaşamlarını etkileyebilecek eylemlerin belirlenmesinde, kendileriyle işbirliğine girmelerini ve sorumluluk almalarını bekler. Yasal zorlamanın gerekli olabileceği durumlarda, bir tarafın sorununun çözümü ilgili diğer kişilerin aleyhine sonuçlar doğuruyorsa, tarafların beyanları dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir. Ancak, sosyal hizmet uzmanlarından yasal zorlamanın kullanılmasını en aza indirmesi beklenir.*
- *Sosyal hizmet uzmanları terörizm, işkence ya da benzer yollara başvuran kişi, grup, siyasal güç veya diğer güç odaklarına doğrudan ya da dolaylı bir biçimde destek vermez veya kayıtsız kalmaz.*
- *Sosyal hizmet uzmanları, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği'nce hazırlanan Sosyal Hizmet Mesleğinin Etik İlkeleri ve Sorumluluklarını kabul eder ve etik temele dayalı olarak karar verir” (www.sosyalhizmetuzmani.org, Erişim: 12.04.2015).*

Görüldüğü gibi “Sosyal Hizmet Mesleğinin Etik İlke ve Kuralları” sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçılarına, meslektaşlarına ve diğer meslek elemanlarına, uygulama ortamına, topluma, mesleğe ve kendilerine karşı etik sorumlulukları ayrıntılı olarak ortaya konmuştur. Yer verilen bu bilgiler incelendiğinde etik kodunun tüm karar ve uygulamalarda meslek üyelerinden beklenen davranışlara önemli bir çerçeve çizdiği görülmektedir. Bu bağlamda Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği'nin açıkladığı kod ile meslek üyelerinin genel olarak onaylanacak ve etik dışı olarak nitelendirilecek uygulamalar hakkında açıkça bilgilendirildiklerini söylemek yanlış olmayacaktır.

Sonuç Ve Değerlendirme

Son dönemlerde kamu ve özel sektör örgütlerinin etik dışı uygulamalar doğrultusunda gerçekleştirdikleri faaliyetler konusunda toplumun bilinç düzeyi yükselmektedir. İletişim teknolojisindeki gelişmelerle birlikte örgüt faaliyetlerinden etkilenenler olarak toplum, etik dışı faaliyetlerden çok daha hızlı haberdar olmaktadır. Bu durum işletmelerin itibarlarına doğrudan ve dolaylı etki eden faaliyetlerini belirli ilkeler doğrultusunda gerçekleştirmelerini zorunlu kılmaktadır. Söz konusu ilkelerin yol göstericiliği toplumsal kabul ve başarının süreklileştirilmesi açısından vazgeçilmez nitelikte olduğu söylenebilir. Etik ilkeler böyle bir ihtiyacın sonucu oluşturulmaktadır. Öyle ki, her gün artan sayıda örgüt ve meslek birlikleri faaliyetlerini etik kuralları çerçevesinde yeniden düzenlemekte ve bu girişimi kamuoyuna bildirerek, kendilerine güvenli bir çalışma alanı oluşturmaya çalışmaktadırlar.

Sosyal hizmet faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde güvenli bir çalışma alanı ve kabul edilebilir bir çerçeve sunan etik ilkelerin önemi çalışmamız kapsamında vurgulanmıştır. Bu bağlamda “insanları sıkıntıdan kurtarma sanatı” olarak ifade edilen sosyal hizmet ve bu hizmetle ilgili karar ve faaliyetlerin de etik ilkeleden bağımsız düşünülmemeyeceğinin altı çizilmiştir. Gerçekten de çalışmalarda verilen bilgiler ışığında sosyal hizmet kapsamında alınan bütün kararların ve gerçekleştirilen bütün faaliyetlerin etik boyuta sahip olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle çeşitli sebeplerle sorunlar yaşayan bireylerin bu sıkıntılarını giderme motivasyonu ile yola çıkan sosyal hizmette etik ilkelerin varlığı, hizmetin etik ilkeler çerçevesinde gerçekleştirilmesi açısından önemli bir gereklilik arz etmektedir. Bu nedenledir ki, sosyal hizmet uzmanları mesleklerini yerine getirirken etik kuralları göz önünde bulundurmak durumundadırlar. Söz konusu etik ilkeler, sosyal hizmet uzmanlarının karşılaşılabilecekleri etik ikilemler karşısında hangi tür davranışı tercih edebileceklerini veya hangi davranışın sergilenmesinin etik olacağı sorularına yanıt bulmada yol gösterici olmaktadır. Bununla birlikte böyle bir yol haritasının bulunmayışı durumunda ise, bir yardım faaliyeti olan sosyal hizmet uygulamasının başlı başına müracaatçının mağduriyeti ile sonuçlanabilecek bir uygulamaya dönüşebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla sosyal hizmet etiği bireylerin hak ve özgürlüklerine saygı, dürüstlük, sosyal adalet gibi genel kabul görmüş ilkeleri uygulamaya yansıtarak, yaşanabilecek kötü durumların da önüne geçebilmektedir. Bu bağlamda sosyal hizmet etiği ilkeleri sosyal hizmet uygulamacılarının müracaatçılarıyla, meslektaşlarıyla, diğer meslek elemanlarıyla ve toplumla kuracakları ilişkilerde ortaya çıkabilecek etik dışı davranışların da yaşanma ihtimalini azaltmaktadır. Ayrıca sosyal hizmet etiği kurallarının bu hizmetin sunulmasında belirli bir standardın oluşturulmasını ve bu standardın korunmasını, söz konusu standartlara uymayan meslek mensuplarının ise diğerlerinden ayırt edilmesini sağlayacaktır. Bununla birlikte etik kuralların hayata geçirilerek sosyal hizmet mesleğinin toplum önündeki itibarının da korunabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Kaynaklar

ALBAYRAKTAROĞLU, S. (2010), Profesyonelleşme Olgusu ve Mesleki Profesyonelleşme Açısından Türkiye’de Sosyal Hizmet Mesleği: Sakarya Örneği, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

ARSLAN, M. (2001), İş ve Meslek Ahlakı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

ARSLAN, A. (1998), Felsefeye Giriş, 3. Baskı, Vadi Yayınları, Ankara.

AYDIN, İ. (2015), “Kamuda Etik”, www.tbmm.gov.tr/etik.../belgeler/makale_KamudaEtik-InayetAydin.pdf, (Erişim Tarihi: 25.03.2015).

- AYDIN, İ. (2006), Eğitim ve Öğretimde Etik, Pegem Yayınları, Ankara.
- BERKÜN, S. (2010), Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Mesleki Sorunlar: Bursa Örneği, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Cilt:21, Sayı:1; 99-109.
- CONGRESS, E. ve MCAULIFFE, D. (2006), Social work ethics: Professional Codes in Australia and the United States, International Social Work, Vol. 49; 151-164.
- ÇİFÇİ, G. E. ve Gönen, E. (2011), Sosyal Hizmet Uygulamalarında Etik Karar Verme Süreci, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Cilt:22, Sayı:2; 149-160.
- HATİBOĞLU, B. (2011), Sosyal Hizmet Etiğinde Radikal Yansımalar, Toplum ve Hizmet Dergisi, Cilt:22, Sayı:1; 147-163.
- HEALY, L. M. (2007), Universalism and Cultural Relativism in Social Work Ethics, International Social Work 50(1): 11–26.
- HOLME, C. (2008), Business Ethics: Does it Matter?, Industrial and Commercial Training, Vol:40, No:5; 248–252.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5530a4738dc606.05946622?, Erişim Tarihi: 17.04.2015.
- <http://www.sosyalhizmetuzmani.org>, Erişim Tarihi: 15.03.2015.
- <http://www.shudernegi.org/?pnum=42&pt=+Etik+%C4%B0lke+ve+Sorumluluklar>, Erişim Tarihi: 12.04.2015.
- <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/shegitimindemodel.htm>, Erişim Tarihi: 12.04.2015
- KUÇURADI, İ. (2003). Etik ve Etikler, Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi, Sayı: 423/1; 7-9.
- MCDONALD, M. G. (2009), An Anthology of Codes of Ethics, European Business Review, Vol:21, No:4; 344–372.
- MCNAMARA, C. (2003), Complete Guide to Ethics Management: An Ethics Toolkit for Manager, <http://managementhelp.org/ethics/ethxgde.htm>, Erişim Tarihi: 30.03.2015.
- MORGAN, R. C. ve Thiagarajan, P. (2009), The Relationship Between Ethics, Common Sense and Rationality, Management Decision, Vol: 47, No: 3; 481–490.

ÖZATEŞ, S. Ö. (2010), Sosyal Hizmet Etiğinin Felsefi Temelleri, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Cilt:21, Sayı:1; 85-97.

PELED, E. ve Leichtentritt, R. (2002), The Ethics of Qualitative Social Work Research, Qualitative Social Work, Vol. 1(2); 145-169.

REAMER, G. F. (1998), The Evolution of Social Work Ethics, Social Work, Vol:43, No:6; 488-500.

RHODE, D. L. ve Packel, A.K. (2009), Ethics and Nonprofits, Stanford Social Innovation Review, 7(3), 28-35.

SMITH, T. K. ve Smith L. M. (2007), İş ve Muhasebe Etiği, Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Çev: İsmail Bekçi, Cilt:12, Sayı:3; 381-386.

SVENSSON, G., Wood, G. ve Callaghan, M. (2010), A Comparison of Business Ethics Commitment in Private and Public Sector Organizations in Sweden, Business Ethics: A European Review, Vol:19, No:2; 213-232.

SVENSSON, G. ve Wood G. (2003), The Dynamics of Business Ethics: A Function of Time and Culture-Cases and Models, Management Decision, 41/4; 350-361.

ŞEKER, A. (2015), Sosyal Hizmet Mesleğinde Etiğın Önemi ve Mesleki Gelişim Sürecine Etkisi, http://www.sosyalhizmetuzmani.org/shm_egt2.htm, Erişim Tarihi: 17.03.2015.

TAŞĞIN, Ş. N. ve Özel, H. (2011), Türkiye’de Sosyal Hizmetlerin Dönüşümü, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Cilt:22, Sayı:2; 175-190.

TUFAN, B., Sayar, Ö. Ö. ve Koçyıldırım, G. (2009), Sosyal Bir Hak Olarak Sosyal Hizmet, Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiri Kitabı, Antalya, ss.76-86.

USTA, A. (2011), Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetiminde Etik ve Ahlâk, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(2); 39-50.

WALKER, R. ve Staton, M. (2000), Multiculturalism in Social Work Ethics, Journal of Social Work Education, 36:3; 449-462.

YILMAZ, E. S. (2012), İnsan Kaynakları Yönetimindeki İş Etiği Uygulamaları İle Örgüt Performansı Arasındaki İlişki: Fortune Türkiye En Büyük 500 Şirket Örneği, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.